

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

Збірник тез студентських досліджень № 5

Житомир - 2024

УДК 37.014.3:82:81'25

Н 75

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 31 травня 2024 року)

Рецензенти:

Євченко Олександр, к.філол.н., доцент, доцент кафедри філософсько-історичних студій та масових комунікацій Державного університету «Житомирська політехніка»

Ковальова Тетяна, к.філол.н., доцент, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету;

Мосієнко Олена, к.філол.н., доцент, доцент кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Головний редактор: кандидат філологічних наук, доцент

Соколовська С.

Відповідальний редактор:

Зелінська Н.

Редакційна колегія: доктор філологічних наук завідувач кафедри германської філології та зарубіжної літератури Астрахан Н., доктор філологічних наук професор Єршов В., кандидат філологічних наук доцент Соколовська С., кандидат філологічних наук доцент Анхим О., кандидат філологічних наук доцент Коляда О., кандидат філологічних наук Прищеп О.

Нова генерація : зб. тез студент. досліджень. Електронне видання. 2024. № 5.
Н 75 Житомир, 2024. 47 с.

УДК 37.014.3:82:81'25

© Житомирський державний університет
імені Івана Франка, 2024

П'яте число збірника присвячене результатам студентських досліджень у напрямках сучасного літературознавства, перекладознавства, методики викладання зарубіжної літератури у новій українській школі, використання латини в художньому тексті.

ЗМІСТ

<i>Остапенко О.</i> Літературна епоха на уроці зарубіжної літератури: доба Відродження	5
<i>Соснюк І.</i> Англомовні автори на уроках позакласного читання у 7–9 класах ЗОШ	8
<i>Кицюк А.</i> Нестандартний урок із зарубіжної літератури: урок-подорож	12
<i>Смоловська В.</i> Способи передачі реалій роману С. Коллінз «Балада про співочих пташок і змії» в українському перекладі	14
<i>Радченко М.</i> Символічний світ у романі Германа Гессе «Гра у бісер»	17
<i>Федорчук А.</i> Декаданс в англійській літературі (на прикладі естетизму Оскара Вайлда – поета, новеліста, драматурга і теоретика літератури)	20
<i>Прокопенко А.</i> Німецькомовний антивоєнний роман. Література «втраченого покоління» на прикладі творчості Еріха Марії Ремарка	23
<i>Філінська В.</i> (Між)мовна гра як виклик для перекладача	26
<i>Марчук В.</i> Літературна багатомовність як виклик для перекладача (на матеріалі роману К. Петровської «Мабуть Естер»)	28
<i>Сікорська В.</i> Роль колоніалізму у формуванні ідентичності	30
<i>Абрамович С.</i> Образ жінки у феміністичних романах Доріс Лессінг	35
<i>Яцик А.</i> Простір еміграції в романі Еріха Марії Ремарка «Люби ближнього твого»	39
<i>Пацановська Д.</i> Особливості вивчення біографії письменника на прикладі творчості Марка Твена на основному етапі навчання в ЗЗСО в умовах НУШ	43
<i>Славушевич А.</i> Особливості використання латинських слів та сентенцій у п'єсі Крістофера Мерло «Трагічна історія життя і смерті доктора Фауста»	46

О. С. Остапенко

Науковий керівник: Н. І. Астрахан,

доктор філологічних наук,

завідувач кафедри германської філології

та зарубіжної літератури,

Літературна епоха на уроці зарубіжної літератури: доба Відродження

Об'єктом дослідження у курсовій роботі було вивчення літературної епохи Відродження на уроках зарубіжної літератури. Ця тема є актуальною, тому що методика репрезентації літературної епохи на уроці зарубіжної літератури має важливе завдання в процесі освоєння історико-літературного матеріалу [3]. Також ефективність такої методики стає запорукою доцільного використання передбаченого програмою часу для успішного введення учнів у історико-культурний контекст, що розширити уявлення учнів про ту чи іншу літературну епоху, її місце та значення в культурному поступі людства.

Метою було розробити методичні рекомендації щодо навчальної репрезентації літературної епохи на уроці зарубіжної літератури на прикладі літератури доби Відродження.

У дослідженні використовувався метод аналізу наукової та методичної літератури, зокрема, підручників, наукових статей, монографій, авторефератів, дисертацій та модельних програми останніх років [1; 2; 3; 4].

Курсова робота складається з 2 розділів. В ході дослідження, у першому розділі, було виявлено, що існує декілька різних класифікацій методів та прийомів загалом, які можна використовувати на уроках вивчення історико-літературного матеріалу [2]. В кожній з проаналізованих модельних програм були передбачені матеріали, які мали б як найкраще охопити усю характеристику епохи Відродження.

Ефективність навчальної діяльності учнів на уроках зарубіжної літератури є складною методичною проблемою, оскільки потребує поєднання історичних знань та літературного аналізу. В другій частині роботи для вирішення цієї

проблеми були розглянуті методичні принципи проведення нетрадиційних уроків, застосування інтерактивних методів та прийомів. Зокрема, представлення літературної епохи може відбуватися у формі уроку-телепередачі, уроку-вікторини, уроку-твору, уроку-розслідування, уроку-змагання та уроку-вистави [4]. Такі уроки можуть урізноманітнити навчальний процес і зробити діяльність учнів більш ефективною. За допомогою нетрадиційних уроків відбувається залучення учнів до активної діяльності і підвищення інтересу не тільки до певної літературної епохи чи пов'язаної з нею теми, а і в цілому до предмету зарубіжної літератури.

На уроках презентації літератури доби Відродження можуть застосовуватися різні інтерактивні методи [4]. Їх можна розподілити на чотири різні типи, залежно від видів роботи чи взаємодії між учнями.

У межах курсової роботи був розроблений план-конспект першого, вступного уроку репрезентації літературної епохи на прикладі літератури доби Відродження. В додатках представлені матеріали уроку: репродукції картин, презентація та онлайн-вікторина.

Курсове дослідження виявило методично обґрунтовані можливості підвищення ефективності засвоєння історико-літературного матеріалу на уроці зарубіжної літератури. На основі аналізу наукової та методичної літератури представлено типи нетрадиційних уроків, перелік методів та прийомів оптимізації навчальної діяльності. Розроблено урок репрезентації літератури доби Відродження з урахуванням методично значущих аспектів його ефективної організації.

Список використаної літератури

1. Баранова С. В. Нетрадиційний урок як сучасний спосіб слідування сучасній доктрині освіти в Україні / С. В. Баранова та ін. *Science and Education and Psychology*. VI (73), Issue: 175, 2018 Sept. С. 7-10. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Non-traditional-Lesson-as-a-Modern-Way-to-Follow-the-Modern-S.-V.-Baranova-O.-V.-Nazarenko-N.-A.-Prykhodko-K.-P.-Pletenko.pdf> (дата звернення: 12.04.2024)

2. Каламбет Ю. О. Методи та прийоми навчання. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodi-ta-prijomi-navcanna-45272.html> (дата звернення: 10.04.2024)

3. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання зарубіжної літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вид. дім «Слово», 2007. 413 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk721423.pdf> (дата звернення 03.03.2024)

4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн./ ред. О. І. Пометун. Київ : А.С.К., 2004. 192 с. URL: https://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf (дата звернення: 12.03.2024)

5. Реуцькова О. О. Нестандартні форми та методи проведення уроків зарубіжної літератури. *Semper tiro : студентський науково-літературний часопис*. 2021. № 10. С. 49–57. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32701/1/Semper%20tiro%2010%202021-%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%20%D0%92%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%8E%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%8E%20%D0%96%D0%94%D0%A3.pdf#page=49> (дата звернення: 12.04.2024)

І. А. Соснюк

Науковий керівник: Н. І. Астрахан,

доктор філологічних наук,

завідувач кафедри германської філології

та зарубіжної літератури,

**Англомовні автори на уроках позакласного читання
у 7–9 класах загальноосвітньої школи**

Одне з найважливіших завдань викладання зарубіжної літератури в школі – прищепити учням любов до художньої літератури та випрацювати відповідні критерії оцінювання літературних творів. Світ художньої літератури надзвичайно різноманітний і багатогранний. Проте не кожен твір може позитивно впливати на дитячу аудиторію. Від того, що і як читають школярі, залежить багато: загальний розвиток, естетичні критерії вибору книг й оцінки прочитаного, художній смак і моральні якості. Кожен вік має свої специфічні особливості, які визначають бажання читати. Інтерес школярів до художньої літератури різних жанрів змінюється з віком. З метою заохочення учнів до читання в кожному класі проводяться уроки позакласного читання.

Сучасна система освіти вимагає, щоб шкільна програма не лише надавала учням базові знання, а й формувала широкий кругозір та розвивала навички критичного мислення [1]. Вивчення зарубіжної літератури відіграє важливу роль у досягненні цих цілей, завдяки знайомству з різними національними культурами та художньо-естетичними ідеями, репрезентативними щодо різних епох та форм суспільної організації. Як частина світової літературної спадщини, твори, написані англійською мовою, посідають особливе місце в програмі позакласного читання, яка дає можливість юним читачам вільніше і глибше вивчати твори світової літератури.

Важливість зарубіжної літератури у формуванні інтелектуального, морального та естетичного світогляду учнів 7–9 класів не можна недооцінювати. Завдяки неординарному прочитанню творів таких авторів, як Вільям Шекспір, Оскар

Уайльд та Джордж Орвелл, школярі мають можливість розширювати свої знання, розвивати здатність до емпатії, аналітичні та інтерпретаційні навички. Однак успіх цієї діяльності залежить від ефективності методів викладання, які мають бути спрямовані на стимулювання зацікавленості та активної участі учнів у навчальній діяльності на уроках позакласного читання.

Для ефективної організації навчальної діяльності застосовуються методи викладання зарубіжної літератури, що є затребуваними у просторі сучасної освіти, яка ставить акцент на розвитку критичного мислення та міжкультурної компетентності [2]. Розуміння та застосування найкращих педагогічних підходів до викладання зарубіжної літератури допоможе зробити процес навчання більш цікавим та продуктивним для учнів. Цьому слугують нестандартні уроки, що максимально розвивають пізнавальну самостійність, творчість та ініціативу учнів. Метою їх проведення є підвищення якості знань школярів, їх старанності, працьовитості, а також навичок і вмінь сприйняття, аналізу й розуміння художнього тексту, необхідних для життя. Крім того, учні отримують більше задоволення від нестандартних уроків. Перш за все, процес навчання тут має багато спільного з дитячою грою. Майже всі нестандартні методи та прийоми навчання ґрунтуються на грі.

При плануванні позакласного читання важливо враховувати такі моменти: раціональне поєднання зарубіжної класики та сучасної літератури; різноманітність тематики («Проблеми характеру в літературі», «Людина і природа», «Моральні пошуки», «Моральні ідеали» тощо); поєднання творів різних жанрів (з урахуванням ситуації, що склалася в класі, та інтересів учнів); зміна типів уроків позакласного читання (діалоги, огляди, композиції, концерти, семінари, вікторини, екскурсії, інтерв'ю, консультації тощо) та способів активізації самостійності учнів у читанні (різноманітні групові та індивідуальні завдання, звернення до різних видів мистецтва, міжпредметні зв'язки, технологічні засоби навчання); розвиток навичок систематичного та зв'язного читання (користування бібліотечними каталогами, пошук книг, анотації, рецензії, відгуки, резюме, есе).

Для 7 класу рекомендується обирати твори, зрозумілі та близькі світогляду

підлітка, наділені потенціалом для розширення світогляду. Романи Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» або «Пригоди Гекльберрі Фінна», які відображають важливі моральні питання крізь призму дитячих пригод і дружби, є чудовим вибором. Ще одним ефективним вибором може бути філософська казка «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері, яка у легкій для сприйняття формі подає філософські роздуми про життя, дружбу та людські цінності [4, с. 21].

Восьмикласникам буде корисно прочитати твори, які сприятимуть розвитку неупередженого погляду на різні культури. Наприклад, «Убити пересмішника» Гарпер Лі досліджує теми расизму та соціальної справедливості. Цей твір може слугувати основою для поглибленої дискусії та роздумів. Іншим цікавим вибором може бути «Лускунчик» Е. Т. А. Гофмана, який заводить читача у світ фантазії та магії, водночас збагачуючи його уяву та аналітичні навички.

У 9 класі рекомендується зосередитися на творах, які відображають більш складні психологічні, філософські або соціальні проблеми. Книги «Відьмак» Анджея Сапковського або «Гаррі Поттер» Джоан Роулінг можна використовувати для обговорення тем моралі, відповідальності та вибору, які є важливими у підлітковому віці. Хоча роман Мері Шеллі «Франкенштейн» був написаний у ХІХ столітті, він піднімає питання про науку та її етику, які є дуже актуальними в сучасному світі [3, с. 14].

Позакласне читання в середній школі має включати твори різних жанрів, щоб учні могли оцінити літературу в усьому її розмаїтті. Зокрема книги «451 градус за Фаренгейтом» Рея Бредбері, «Великий Гетсбі» Ф. Скотта Фіцджеральда або «Над прірвою у житті» Д. Селінджера, можуть допомогти учням краще зрозуміти себе і навколишній світ.

Залучення учнів до вибору літератури також може бути ефективним мотиваційним інструментом. Якщо сприяти учням самостійному вибору книг зі списку рекомендованої літератури, то це з великою імовірністю підвищить їхній інтерес до читання та зацікавлення у ньому. Такий підхід заохочує незалежність у виборі та відповідальність за навчання.

Отже, позакласне читання – це інструмент не лише навчання, а й особистісного розвитку. Завдяки іноземним літературним творам учні 7–9 класів мають можливість розширити свій інтелектуальний та емоційний світ, збагатити свої знання та розуміння різних національно-культурних та соціально-історичних контекстів. Літературу для позакласного читання слід обирати ретельно, враховуючи вік та інтереси учнів.

Список використаної літератури

1. Методика викладання зарубіжної літератури в школі : Навчальний посібник / За заг. ред І. В. Малафійк. Київ: КОНДОР, 2005. 316 с.
2. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2000. 231 с.
3. Ніколенко О. М. Сучасний урок зарубіжної літератури: посібник. Київ: Академія, 2003. 288 с.
4. Яричук В. А. Уроки позакласного читання в системі шкільної літературної освіти. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2018. № 27. С. 2–8.

А. М. Кицюк

Науковий керівник: Н. І. Астрахан,

доктор філологічних наук,

завідувач кафедри германської філології

та зарубіжної літератури,

Нестандартний урок із зарубіжної літератури: урок-подорож

Об'єктом дослідження є методичне обґрунтування застосування нестандартних уроків із зарубіжної літератури. Ця тема є актуальною, тому що зростають вимоги до розвитку креативного та критичного мислення учнів. Негативний вплив соціальних мереж на увагу підлітків зумовлює потребу у нових педагогічних підходах. Тому запровадження нестандартних уроків, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів, є вкрай важливим для покращення якості освіти та збільшення цікавості учнів до навчального процесу.

Метою курсової роботи було визначення поняття «нестандартний урок», характеристика, методів, прийомів та принципів організації та проведення нестандартних уроків, а також теоретичне обґрунтування та практична розробка уроку-подорожі, спрямованого на вивчення біографії Вільяма Шекспіра.

Робота складається з двох розділів. В ході дослідження, в першому розділі було виявлено, що застосування нестандартних уроків є ефективним інструментом для розвитку особистості учнів, оскільки вони сприяють формуванню комплексного розуміння предмету та розвитку творчих здібностей. Одним з найефективніших методів організації нестандартних уроків є ігровий. Адже саме з його допомогою учні активізують свою пізнавальну діяльність, що сприяє розвитку критичного та творчого мислення.

В другому розділі роботи ми проаналізували один з типів нестандартних уроків, а саме урок-подорож. Було визначено мету та структуру даного типу уроку. З'ясовано, що використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів допомагає не лише залучити учнів до навчального процесу та зробити його доступнішим, а й розвиває навички та вміння, які є необхідними у сучасному світі.

У межах здійснення дослідження був розроблений план-конспект уроку-подорожі, на якому учні вирушають у подорож Ренесансним Лондоном та відкривають для себе основні відомості про життя та творчість Вільяма Шекспіра. В додатках містяться візуальні матеріали, презентація та гра на онлайн-платформі, які можуть використовуватись на уроці.

У курсовій роботі, по-перше, було методично обґрунтовано звернення до форми нестандартного уроку, зокрема уроку-подорожі, проаналізовано вплив уроків такого типу на учнів під час навчального процесу. По-друге, на прикладі вивчення біографії Вільяма Шекспіра був розроблений план-конспект уроку-подорожі з урахуванням усіх методично значущих аспектів його підготовки та проведення.

Список використаної літератури

1. Інноваційні технології навчання у сучасній школі. URL : https://protocol.ua/ua/innovatsiyni_tehnologii_navchannya_u_suchasniy_shkoli/ (дата звернення: 20.04.2024).

2. Корисність інтерактивних методів навчання. URL : <https://osvita.ua/school/method/technol/6564/#> (дата звернення: 20.04.2024).

3. Нестандартні уроки – неординарні підходи до викладання навчальних дисциплін URL : <https://osnova.com.ua/nestandardni-uroki-neordinarni-pidhodi-do-vikladannya-navchalnih-distiplin/> (дата звернення: 20.04.2024).

4. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення: структура і методи (частина I). Нова українська школа / Веб-ресурс НУШ. URL : <https://nus.org.ua/articles/urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-struktura-i-metody-chastyna-i/> (Дата звернення: 20.04.2024)

5. Сорокіна Н., Луців Є. Теорія та методика навчання літератури у вищій та середній школах. Інноваційні форми організації навчання української літератури учнів 7 класу середньої школи. //Ars Linguodidacticae. 2021. № 8. С. 32-43. URL : <https://journals.uran.ua/ald/issue/view/15011/8190> (дата звернення: 19.04.2024).

6. Яцина С. До проблеми методики проведення інтегрованих уроків літературного читання на основі використання інформаційних технологій. *Наукові записки БДПУ Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип.1. С. 123–131.

URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-12020-1.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).

В. І. Смолівська

*Науковий керівник: В. О. Єршов,
доктор філологічних наук,
професор*

Способи передачі реалій роману С. Коллінз «Балада про співочих пташок і змії» в українському перекладі

Стрімка популярність творів жанру фентезі серед читачів у всьому світі сприяє зростанню значущості перекладу таких творів у контексті глобалізації та посилення інтересу до світової культурної спадщини. Роман С. Коллінз «Балада про співочих пташок і змії» [6], що став одним із найпопулярніших творів фентезі ХХІ століття, яскраво демонструє цю тенденцію. Український переклад роману [3], який здійснила талановита перекладачка Марія Пухлій, було опубліковано у 2021 році видавничою групою «BookChef».

Важливу роль у творах фентезі відіграють реалії, під якими ми розуміємо лексичні одиниці, що тісно пов'язані з культурою та історією певного народу, для перекладу яких не існує еквівалентів, які б разом з передачею унікальної інформації відображали етнічне, національне чи історичне забарвлення [1, с. 10]. Р. Зорівчак стверджує, що поява реалій не залежить від наших особистих уподобань, а зумовлена потребами суспільства та позамовними чинниками [2, с. 40]. Наша розвідка присвячена вивченню способів відтворення реалій твору американської письменниці Сюзанни Коллінз «Балада про співочих пташок і змії» [6] в українському перекладі [3].

До першого способу відтворення реалій відносимо транслітерацію, яка дозволяє зберегти чужорідну реалію в цільовому тексті:

Then he was allowed fifteen minutes to eat another round of hash before he spent the next few hours mopping the mess hall and hallways [6].

*Опісля йому виділили п'ятнадцять хвилин на поїдання чергової порції гешу, а відтак він кілька годин мив підлогу в їдальні й коридорах [3]. Як бачимо з прикладу, лексему *hash* – *a mixture of meat, potatoes, and vegetables cut into small**

pieces and baked or fried [5], транслітеровано українською мовою *геш(у)*. Крім того, іменник *геш* отримує в українській мові граматичні категорії роду, числа та відмінку.

Другий прийом відтворення реалій – калькування або ж дослівний переклад, який робить вихідну реалію ближчою до цільового читача, проте зберігає її запозичений характер:

Being in debt in the Capitol was historically a ticket to being a Peacekeeper, and that came with a twenty-year commitment to who knew where [6].

Заборгованість перед Капітолієм – це зазвичай пряма дорога в миротворці, а це – призначення на двадцять років хтозна-куди [3]. Лексема *peacekeeper* в книзі має наступне значення: жандармерія, яку контролює Капітолій і має завдання підтримувати порядок на всій території країни Панем, жорстоко змушуючи замовкнути або вбиваючи членів округу, коли вони виступають проти столиці [6], на противагу значенню з тлумачного словника англійської мови: *a special soldier whose only job is to stop violence in a troubled area* [5] та української мови: *той, хто сприяє встановленню миру, усуває ворожнечу, сварки* [4], отже український переклад не відтворює смисл закладений у цій реалії в самій книзі.

Третій спосіб відтворення реалій – описовий переклад, за допомогою якого значення невідомого слова розкривається через пояснення або опис, у цьому випадку реалія стає зрозумілою цільовому читачу. У наступному прикладі описовий переклад використано разом з транскрипцією:

Ma's magic hit home, and between direct trade with the bootleggers and money from other interested parties, they ended up in possession of a quart bottle of clear liquid so potent the smell made their eyes water [6].

Мамціні чари спрацювали, і завдяки безпосередній торгівлі з бутлегерами і грошам від інших зацікавлених осіб у їхніх руках опинилася пляшка з квартою прозорої рідини — такої міцної, що від її запаху в них сльозились очі [3]. При передачі лексичних одиниць *bootleggers* та *quart* у примітках пояснено значення реалій: *бутлегери – підпільні торговці спиртними напоями, кварта – майже 0,95 л* [6].

До четвертого прийому відносимо використання аналогу, який допомагає відтворити семантико-стилістичні функції реалії вихідної мови іншомовним аналогом – реалією цільової мови:

Kill two birds with one stone [6].

Вбити двох зайців одним пострілом [3]. У цьому випадку відбувається заміна фразеологічної одиниці вихідної мови фразеологічним аналогом цільової мови.

Отже, в українському перекладі роману С. Коллінз «Балада про співочих пташок і змій» нами виділено такі прийоми перекладу реалій: транслітерацію, калькування, які мають на меті зберегти реалії вихідної культури, та прийоми адаптації реалій до цільової культури, а саме використання описового перекладу та аналогу. Майбутня перспектива розвідки полягає у виокремленні та вивченні способів відтворення граматичних особливостей роману С. Коллінз «Балада про співочих пташок і змій».

Список використаних джерел та літератури

1. Борисенко Н. Д., Кодубовська О. О. Лінгвокраїнознавство: англomовні країни: навчальний посібник (англійською мовою). Житомир : Житомирське комунальне-книжково-газетне видавництво «Полісся», 2019. 154 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівському університеті, 1989. 216 с.
3. Коллінз С. Балада про співочих пташок і змій / пер. М. Пухлій. Київ : BookChef, 2021. 576 с.
4. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во “Наукова думка”, 1973. Т. 4: І–М. 840 с.
5. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (Дата звернення 09.04.2024).
6. Collins S. The Ballad of Songbirds and Snakes. New York : Scholastic Press, 2020. 528 p.

М. М. Радченко

Науковий керівник: С. Ф. Соколовська

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології та зарубіжної літератури

Символічний світ у романі Германа Гессе «Гра у бісер»

Символізм – це не окрема літературна епоха, а радше художній і літературний рух між ХІХ і ХХ століттями. Він бере свій початок у 1890 році в імпресіоністичному мистецтві Франції і розглядає себе як протитечію реалізму та натуралізму. Тоді як натуралізм ставив перед собою завдання реалістично змалювати світ, символізм описував більше нереальний світ фантазій і мрій і, таким чином – *poésie pure*, тобто чисту поезію. Кінець символізму припадає на 1920 рік. Один з представників цієї течії є Герман Гессе.

Герман Гессе, відомий своєю глибокою філософією та виразним стилем, втілює у своїй творчості виразні естетичні основи, які формують унікальну атмосферу та художній світ його творів. Символіка в творчості Германа Гессе є не лише засобом виразності, а й естетичним способом поглиблення сенсу. Кожен символ у його творах має велике значення, розкриваючи глибокі філософські та психологічні аспекти. Завдяки своєму майстерному володінню мовою та глибокій філософії, автор створює твори, що залишають невимірний вплив на читача. Його естетичні принципи, такі як гармонія з природою, філософське обґрунтування та символізм, роблять його творчість неповторною та актуальною у світі літератури.

Об'єктом дослідження є роман Г. Гессе «Гра в бісер». Роман Гессе розповідає про кар'єру видатного гравця в бісер, Йозефа Кнехта (його ім'я означає «слуга» німецькою мовою), від його ранніх класів у гімназії до вершини провінційної ієрархії, як магістра Людї.

«Гра в бісер» – це складний і багатошаровий роман, який заглиблюється в різні ідеологічні, тематичні та психологічні аспекти.

Роман «Гра в бісер» не просто наповнений символами, по суті увесь світ роману – це символічна дійсність. Символіка спостерігається як у грі, так і в іменах персонажів та назві провінції. Серед ключових символів у романі було виділено:

1) Гра в бісер: сама ця гра є центральним символом у романі. Вона представляє найвищу форму інтелектуальних і духовних пошуків у вигаданому суспільстві Касталії. Гра символізує синтез усіх знань і мистецтв, гармонійне поєднання різноманітних дисциплін в єдине ціле. Вона втілює прагнення до просвітлення та прагнення до істини.

2) Подорож: протягом усього роману головний герой Йозеф Кнехт вирушає в духовну та інтелектуальну подорож. Його подорож символізує пошук сенсу, самопізнання та просвітлення. Це відображає віру Гессе у важливість особистісного зростання та прагнення до знань.

3) Касталія: елітне суспільство, в якому практикується Гра в бісер, представляє утопічний ідеал, де високо цінуються інтелект, творчість і духовність. Однак він також символізує ізолюваність і відстороненість від зовнішнього світу. Жорстку структуру Касталії можна розглядати як критику інтелектуальної елітарності та небезпеки надмірної спеціалізації.

4) Скляні намистини: ці намистини, які використовуються в грі, представляють взаємозв'язок знань та ідей. Кожна намистина символізує частину інформації, концепцію або художнє вираження. Розташування та поєднання намистин у грі відображає складність та красу Всесвіту.

5) Магістр Людї: ця назва вналежить до найвищого рангу в Кастальському ордені, який присвоюється майстру гри в бісер. Він символізує мудрість, майстерність і духовне досягнення. Шлях Кнехта до того, щоб стати Магістром Людї, представляє його прагнення до просвітлення та самореалізації.

6) Музика: музика відіграє важливу роль у романі, часто паралельно з темами гармонії, єдності та трансцендентності, знайденими у «Грі в бісер». Вона

служить метафорою взаємозв'язку всього суцього та універсальної мови душі.

Список використаної літератури

1. Агеєва В. Апологія модерну : обрис ХХ віку : статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2011. 405 с.
2. Біла А. Символізм : наук. вид. К.: Темпора, 2010. 272с.
3. Богацький П. Сьогочасні літературні прямуювання. Прага-Берлін, 1923. 88 с.
4. Губа Л.В. Семантика простору в малій прозі німецького письменника Германа Гессе. *Young Scientist*. 2017. № 9 (49). С. 247-251.
5. Оришака Ю.М., Оришака О.М. Культурологічні та педагогічні контексти творчості Германа Гессе. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 49, Т.2. С. 134-136.
6. Гессе Г. «Гра в бісер»

А. О. Федорчук

*Науковий керівник: О. В. Коляда
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та
зарубіжної літератури*

Декаданс в англійській літературі (на прикладі естетизму Оскара Вайлда – поета, новеліста, драматурга і теоретика літератури)

На зламі XIX–XX століть у Європі відбулися суттєві соціальні, політичні та культурні зміни. Термін «*fin de siècle*», що у перекладі з французької означає «кінець століття», відображає почуття невизначеності, яке пронизувало європейське суспільство в цей перехідний між епохами період: «*The fin de siècle c1890–1914, a period variously interpreted as reflecting an historical endpoint or an anxious transition to twentieth century modernity...*» [1, с. 32]. Стрімка індустріалізація, урбанізація та науковий прогрес наприкінці XIX століття – усі ці явища ставили під сумнів традиційні вірування та усталені цінності. Через що поширювалися думки про «культурне виродження» та «занепад».

Термін «*fin de siècle*» стосувався не просто конкретної дати, а радше цілої низки мистецьких, моральних та суспільних проблем: «*Fin de siècle* crystalizes certain anxieties that are typical of this era: the period is characterized by a particular striving for modernity, while at the same time it is also perceived as an end» [3]. Характеризуючи явище *fin de siècle*, ми говоримо про розуміння того, що старий порядок речей відходить у минуле, а нових радикальних зрушень не уникнути. Вживання цього терміна французькою допомагає простежити саме цей критичний момент: він асоціювався і продовжує асоціюватися з тими письменниками та художниками, чия творчість була пов'язана з французькими декадентами, символістами чи натуралістами. Таким чином, значна частина літератури *fin de siècle* тісно пов'язана з попереднім естетичним рухом і перегукується із розквітом декадансу, який як особливе культурне явище сформувався саме на тлі цих змін та потрясінь.

Витоки декадансу можна простежити в ширших культурних течіях періоду *fin de siècle*. Це була відповідь на відчутну втрату культурних стандартів: «In order to understand Decadence as a response to a whole range of Victorian values, then, we need to see it as, primarily, a rejection of the all too easy forms of moral judgment that the very term 'decadent' conveyed» [4, с. 8]. Рух значною мірою сформувався під впливом творів Монтеस्क'є епохи Просвітництва, у яких він описав падіння Римської імперії. Також великий вплив мали праці таких науковців, як Дезіре Нісар, який визначив втрату інтересу до правил мистецтва та літератури.

Декаданс, який спершу асоціювався з кількома французькими письменниками середини XIX століття, зокрема Шарлем Бодлером і Теофілем Готьє (вони були першими, хто використав слово «декаданс»), перетворився на важливу літературну течію. Прихильники та критики часто асоціюють декаданс з надмірною вишуканістю пізньоримської літератури, а загальними темами визначають нудьгу, мистецтво заради мистецтва, штучність та занепад: «Its main features were a cult of beauty, refinement and artificiality; a fascination for the paradoxical, the bizarre, the exotic and the perverse; and an iconoclastic attitude towards dominant values» [2]. З часом термін розширив своє значення, особливо у Франції, де він став описувати особливий тип поезії, прикладом якого є творчість Поля Верлена та Стефана Малларме, а також художня проза Ж.-К. Гюїсманса.

До кінця століття декаданс як естетичний концепт поширився по всій Європі. У 1890-х роках він набув популярності в Англії, де став головним аспектом ширшого культурного дискурсу про деградацію, особливо пов'язаного з епохою *fin de siècle*. Періодичне видання «The Yellow Book» відіграло вагомую роль у поширенні декадентської літератури, а такі постаті, як Оскар Вайлд, Артур Саймонс та Ернест Доусон, часто вважаються провідними письменниками англійського декадансу.

Список використаної літератури

1. Hearn M. The *fin de siècle* and the multiple temporalities of historical periodization, *Rethinking History*, 26 (1), 2022, 32–50 pp.
2. Ingelbien R. Decadence. *Routledge Encyclopedia of Modernism*, Taylor and Francis, 2016.
3. Martens D. Fin de siècle, *Routledge Encyclopedia of Modernism*, Taylor and Francis, 2016.
4. Murray A. *Landscapes of Decadence: Literature and Place at the Fin de Siècle* : Cambridge University Press, 2016, 8 p.

А. Прокопенко

*Науковий керівник: О. В. Коляда
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та
зарубіжної літератури*

Німецькомовний антивоєнний роман. Література «втраченого покоління» на прикладі творчості Еріха Марії Ремарка

Війна – явище стихійне, яке торкається безпосередньо життя та свідомості кожної, без винятку, людини, незалежно від статі, віку, нації, місцеперебування, соціального чи матеріального становища тощо. ХХ століття принесло нашому людству дві найстрашніші та найжорстокіші, на той час, світові війни, які стали поштовхом для переосмислення життєвих цінностей та поглядів різних поколінь.

Поява антивоєнного роману у німецькій літературі була, передусім, пов'язана з трагічними подіями Першої світової війни (1914–1918). І, звісно ж, цей жахливий період не міг не відобразитись на творчості німецьких письменників. Своїми творами вони висловлювали обурення, несхвалення та, певною мірою, розчарування щодо подій тих часів. Проблематика таких романів є досить широкою: життя і смерть, війна та мир, кохання і зрада, справедливість, героїзм, дружба на фронті, влада тощо. Однак насамперед, автори прагнули реалізувати у своїх творах основну ідею – ідею боротьби за мир.

Із названими мотивами часто перегукується тема «втраченого покоління». «Втрачене покоління» – поняття, що з'явилося в період між двома світовими війнами (1914–1945). Цей термін почали використовувати для позначення осіб, здебільшого молодих людей, які стали свідками однієї з найжахливіших та наймасштабніших катастроф в історії людства. Ця генерація стала «втраченою», тому що після війни зневірена молодь так і не змогла знайти своє місце у «нормальному, повоєнному житті» – дехто накладав на себе руки, багато молодих ветеранів спивались чи божеволіли. Також цей термін став провідним мотивом творчості низки письменників Європи та Америки ХХ століття, які

особисто пережили цю трагедію, наприклад: Френсіс Скотт Фіцджеральд, Еріх Марія Ремарк, Ернест Хемінгуей, Джон Дос Пассос, Річард Олдінгтон та інші.

Література «втраченого покоління» виникла протягом 10 років після Першої світової війни, а період її розквіту датується 1929 роком, коли було опубліковано три культові романи: «На Західному фронті без змін» Ремарка, «Смерть героя» Олдінгтона, «Прощавай, зброє» Хемінгуея.

В основі творів літератури «втраченого покоління» закладено намір доповісти людям про всі страхиття, всі трагічні події, що відбувались протягом війни, аби не допустити таких самих помилок в майбутньому.

Однією із ключових постатей того покоління є Еріх Марія Ремарк – письменник з Німеччини ХХ століття. У своїх творах він висвітлює всю правду про Першу світову війну та описує її такою, якою вона була, без прикрас, при цьому розповідаючи, як та руйнує долі та знищує мрії молодих людей.

«На Західному фронті без змін» – найвідоміший антивоєнний роман Еріха Марії Ремарка, виданий у 1929 році.

Початок роману вражає своїм епіграфом: «Книга ця – ані звинувачення, ані сповідь. Це тільки спроба розповісти про покоління людей, що їх занапастила війна, навіть як хто з них і не потрапив під снаряди» [1]. Судячи з нього, можна дійти висновку, що автор не має на меті жалітись на щось чи когось засуджувати. Він лише хоче розповісти про пережите ним та його ровесниками. Характерний стиль Ремарка у цьому романі виявляється у яскравих описах бойових дій та буднів в окопах, а також досить глибоким розумінням та емпатією щодо описаних ним героїв. У своєму творі Ремарк користується простою, зрозумілою для всіх мовою. Описуючи в подробицях військове життя, автор вказує на жорстокість та, як не дивно, безглуздість бойових дій, підкреслюючи при цьому трагедію, яка спотворила людські долі. Роман наповнений реалістичними діалогами та внутрішніми монологами персонажів для кращого розуміння їх почуттів, емоційного стану, мотивації та світогляду. Здається, ще ніхто не описував війну настільки реалістично, як це зробив Ремарк. Але характерною особливістю твору є те, що автор не удостоює жодного з героїв цілісної, довершеної характеристики, оскільки в центрі уваги, насамперед, має

перебувати ціле покоління, а не певний індивід.

Якщо в романі «На Західному фронті без змін» автор описує Першу світову війну, то у творі «Три товариші» – її неминучі наслідки. Ремарк не лише майстерно змалював жахливі події, що припали на час його генерації, а й пояснив, яку ціну людство заплатило за скоєні помилки. Окрім цього, автор порушив важливе питання щодо того, як люди, що повернулись після війни до звичайного життя, можуть продовжувати нормально жити і чи, насамперед, вони взагалі можуть це робити. Характерним для обох романів є те, що Ремарк на прикладі кількох головних героїв вдало описує ціле «втрачене покоління». Аналізуючи його твори, відкриваємо зовсім інший погляд на страхітливе явище війни. Досить-таки часто в літературі можна помітити певну романтизацію війни, її рутини або ж занадто яскраво виражене возвеличення героїзму. Однак Ремарк у творах, навпаки, піддає поняття «герой» сумнівам, а його проза є антивоєнною та антигероїчною.

Використана література

1. Андрієвський О. Втрачене покоління. Антологія: Київ, Стилет і стилос, 2021. 296 ст.
2. Ремарк Е. М. На західному фронті без змін: Харків, Клуб Сімейного Дозвілля, 2023
3. Ремарк Е. М. Три товариші: Харків, Клуб Сімейного Дозвілля, 2023.
4. Хом'як Т. В. Світові війни очима Ремарка. 2005.

В. Філінська

*Науковий керівник: О. І. Анхим,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури,
кандидат філологічних наук*

(Між)мовна гра як виклик для перекладача

Міжмовна гра – термін, який кожен науковець інтерпретує по-своєму. Це пояснюється складністю самого феномену, адже багатоплановість міжмовної гри робить складним її однозначне та вичерпне визначення. Сучасні дослідники цей термін розуміють як прояв мистецького ставлення людини до мови, свідома деструкція людиною мовної норми, що є сукупністю найбільш стійких традиційних реалізацій мовної системи, які відібрані та закріплені в процесі загальної комунікації.

Мовна та міжмовна гра як текстотвірний фактор характеризується використанням унікальних авторських прийомів на різних рівнях функціонування тексту. На відміну від інших видів гри, її зміст є закодованим вербально вираженою інформацією. В основу мовної та міжмовної гри входять різні лінгвістичні явища. Для трансформації плану виразу та можливої зміни плану змісту використовуються okazionalizmi, aluzii, kontaminatsii, paradoksi toщо. Ефект мовної гри виникає в результаті використання ігрових прийомів.

Дискурс неможливо розглядати окремо від його творця: не можна пізнати саму по собі мову, не виходячи за її межі, не звернувшись до її творця, носія, користувача – до людини, конкретної мовленнєвої особи. Поняття «дискурс» та «особа» в дослідницькій діяльності лінгвіста поглиблюють, розвивають, доповнюють один одного додатковим змістом. Аналіз дискурсу охоплює аналіз мовленнєвої особи тому, що особистісна своєрідність притаманна кожному висловленню [1, ст. 209]. Дослідження транснаціональних авторів у міжмовній грі розширює наше розуміння дискурсу, оскільки воно включає аналіз не лише самого тексту, але й контексту його створення та сприйняття. Такий аналіз дозволяє краще зрозуміти взаємозв'язок між мовним текстом та його творцем,

розкриваючи різноманітні шари значень і можливостей для інтерпретації.

Транснаціональні автори у своїй творчості активно використовують міжмовну гру як засіб вираження культурної багатогранності та багатошаровості світу. Водночас такі ігри є викликом для перекладачів, які намагаються зберегти гру слів у перекладі. Д. Делабастіта вказує, що в оригінальному тексті важливо зберігати значну гру слів, хоча це не завжди можливо. Він пропонує кілька методів перекладу:

1. Повне відтворення мовної гри. Гра слів з оригіналу передається у тексті перекладу.

2. Часткове відтворення мовної гри. Гра слів відображається іншою фразою, яка передає повний або частковий сенс мовної гри.

3. Стилістичне відтворення мовної гри. Гра слів замінюється іншими стилістичними засобами, мета яких передати ефект каламбуру вихідного тексту.

4. Пропускання частини тексту, що містить гру слів.

5. Калькування. Гра слів відтворюється за формою і змістом.

6. Компенсація. Перекладач вводить засіб мовної гри в іншій частині тексту.

7. Додавання. Додається абсолютно новий текст з мовною грою.

8. Описовий переклад. Введення в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу.

Ці методи показують, що переклад мовної гри є важким завданням, яке вимагає від перекладача досконалого розуміння не лише мови, а й контексту та стилю автора. Такий багатоманітний підхід дозволяє досягти ефективності та відповідності перекладу, зберігаючи при цьому міжмовну гру та сенс її навантаження. Отже, явище мовної гри є одним з найактуальніших напрямів як теоретичного, так і практичного розвитку сучасного перекладознавства.

Список використаної літератури

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: [навч. посібник для студентів

- філол. спец. вищ. навч. закладів] / А. О. Білецький. – К. : АртЕк, 1997.
2. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації. Суми 2011.
  3. Delabastita D. There's a Double Tongue. An Investigation into the Translation of Shakespeare's Wordplay. Amsterdam, Atlanta : Rodopi, 1993.
  4. Delabastita D. Wordplay and Translation: Essays on Punning and Translation // The Translator. Vol.2 No.2. Manchester: St. Jerome Publishing, 1996.

В. В. Марчук

*Науковий керівник: О. І. Анхим,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури,
кандидат філологічних наук*

Літературна багатомовність як виклик для перекладача

(на матеріалі роману К. Петровської «Мабуть Естер»)

Феномен літературної багатомовності, що передбачає інтеграцію різних мов у літературних творах, відображаючи багатогранність мовної та культурної різноманітності, належить до малодосліджених аспектів у сучасній лінгвістиці та літературознавстві. У художньому тексті літературна багатомовність приймає різні форми, надаючи твору різноманітність та глибину. Вона проявляється у використанні діалектів, цитат інших мов, мовної синкретизації та включенні фрагментів, що додають тексту автентичності та виразності.

Роман «Мабуть Естер» Катерини Петровської являє собою складну мозаїку, яка віддзеркалює різноманітні аспекти людського життя та історії. Авторка вдається до використання термінів з різних сфер життя, таких як «Бабин Яр» чи «ГУЛАГ», щоб надати тексту історичного контексту та символічного значення. Крім того, вона часто використовує метафори, образи та аналогії для передачі емоційного тону та почуттів персонажів, що робить читання захоплюючим. Також для надання твору додаткової реалістичності авторка вдається до включення у текст фотографій. Крім того, наявність різних мов в романі

дозволяє створити унікальний стиль та атмосферу, що відображають складність людських стосунків та ідентичності. «Мабуть Естер» – це рефлексія над тим, що означає бути людиною у складному світі історії та культури. Цей роман залишає глибокий слід у серцях читачів завдяки своїй символіці та стилістичній витонченості.

У романі німецькомовної авторки українського походження К. Петровської «Мабуть Естер» представлені персонажі з різних культурних, мовних та національних контекстів, а наявна багатомовність створює додаткові виклики для перекладача, адже важливо не лише точно передати суть тексту, а й зберегти його культурний та емоційний вимір. Це вимагає від перекладача глибокого розуміння як мови оригіналу, так і культурного контексту, в якому він функціонує. Зокрема, перекладач зіштовхується з наступними проблемами:

1. Мультикультурність мовного оточення: у романі представлений мовний мікс, що відображає різноманітність культур, які перетинаються у житті героїв. Це вимагає від перекладача не лише вміння передати мовну інтерференцію, але й розуміння контексту кожної мови.

2. Культурні відмінності у виразності та стилістиці: різні мовні способи виразності та стилістичні особливості кожної мови впливають на сприйняття тексту читачем. Перекладачеві потрібно зберегти цю індивідуальність при перекладі.

3. Мовні ігри: у романі часто використовуються мовні ігри, іронія та гумор, що іноді важко відтворити іншими мовами без втрати смислу та ефекту.

4. Специфічні терміни та вирази: кожна культура має свої унікальні терміни та вирази, які важко перекласти без належного контексту та розуміння культурних особливостей.

Отже, переклад – це складний процес, який вимагає уваги до деталей та врахування культурних відмінностей між мовами. Перекладач повинен бути в змозі зберегти емоційну насиченість оригіналу, враховуючи особливості кожної мови.

Список використаної літератури

1. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1971. 129 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. К. : Юніверс, 2003. 280 с.
3. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект: монографія / С. Ревуцька, Т. Жужгіна-Аллахвердян, В. Введенська, С. Остапенко, Г. Удовіченко ; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. 116 с.
4. Петровська К. Мабуть Естер. Чернівці : Книги – ХХІ, 2015. 228 с.
5. Фоміна Л. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Особливості перекладу художніх творів» для студентів заочно-дистанційної освіти спеціальності «Переклад» / Упоряд.: Л. В. Фоміна. Д. : Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015. 164 с.
6. Kürten, Jochen. Literarische Brückenbauerin: Katja Petrowskaja. Deutsche Welle, 08.07.2013.

В. В. Сікорська

*Науковий керівник: О. І. Анхим,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури,*

Роль колоніалізму у формуванні ідентичності

Упродовж XIX століття виникає науковий інтерес до проблеми національної ідентичності внаслідок турбулентних подій, що відбувалися в Європі та Південній Америці. У цей період формувалися національні рухи за звільнення від колоніального панування і виникнення національних держав. З середини XX століття концепція національної ідентичності набуває ще більшого значення в контексті постколоніального світу, який постійно змінюється, та активізації етнічних рухів у розвинених країнах.

Водночас проблема ідентичності стає об'єктом критики традиційних уявлень метафізики про самовизначення. Цей контекст дискусії ставить під

сумнів стійкість ідентичності і розглядає кризу як необхідний етап у розвитку індивідуумів та соціальних інститутів. Криза ідентичності вважається не лише викликом, але й можливістю для особистісного та соціального розвитку. Кожна криза сприяє переходу до нової, більш розвиненої і досконалої ідентичності через вичерпання потенціалу попередньої якості.

Постколоніальні студії є міждисциплінарним напрямком досліджень, що виник у другій половині ХХ століття з метою аналізу взаємодії між колоніями та колонізаторами, а також вивчення співвідношення понять імперія / колонія, центр / периферія, а також наслідків колоніалізму для народів, які були піддані колонізації. Цей напрямок досліджень об'єднує такі різноманітні галузі знань: історія, філософія, антропологія, літературознавство, політична наука та соціологія. Зазвичай постколоніальні студії дослідники розглядають як критичну реакцію на домінантні колоніальні погляди, які представляли колонізовані народи менш розвиненими та культурно відсталими [2, с.84].

Основна мета постколоніальних студій полягає в дослідженні та розумінні політичного, економічного та культурного впливу колоніальної влади на колонізовані народи, їхню культуру та ідентичність. Крім того, в рамках цього напрямку дослідження дослідники прагнуть з'ясувати, які наслідки колоніалізму залишаються в сучасному світі, і як їх можна подолати шляхом деколонізації. Для кращого розуміння історії та контексту розвитку постколоніальних студій, важливо згадати деяких дослідників та основні ідеї їхніх робіт.

Основоположниками постколоніальної теорії вважаються Франц Фанон, Едвард Саїд, Гаятрі Чакраворті Співак, Гомі Бгабга, Діпеш Чакрабарті, Чандра Талпад Моханті та інші. Ці мислителі активно аналізували, як колоніальна влада впливала на спосіб мислення, культурні уявлення та стереотипи. Вони також досліджували, як ці уявлення та стереотипи впливали на взаємодію між колоніальними та постколоніальними країнами.

Едвард Саїд, відомий американський інтелектуал палестинського походження, є визначним літературним критиком та теоретиком постколоніальних студій. Однією з ключових концепцій, яку він розглядає у своїй книзі «Орієнталізм», опублікованій у 1978 році, є поняття «орієнталізму».

Він використовує цей термін для критичного опису стереотипного уявлення Заходу про суспільства та народи Азії, Північної Африки та Близького Сходу. За Едвардом Саїдом, дискурс орієнталізму формується трьома основними чинниками: академічним, образним та корпоративним. Академічний аспект відображає наукову рефлексію на тему Сходу, образний аспект – це спосіб мислення, що створює розрізнення між Заходом і Сходом, а корпоративний аспект описує способи влади Заходу над Сходом. Едвард Саїд підкреслює, що орієнталізм слід розглядати як систему знаків, що виражає європейську владу над Сходом, а не як об'єктивний дискурс про Схід. Він також вказує на тісний зв'язок орієнталізму з імперіалістичними суспільствами, де він розвивався, що робить більшість сходознавчих досліджень упередженими, знехтуванням Сходом як таким, що не здатний або не заслуговує на довіру для опису себе. «Орієнталізм» Едвард Саїд визначив сферу постколоніальних досліджень, досліджуючи конотації орієнталізму та історію постколоніального періоду певних країн [4, с.124].

Гаятрі Чакраворті Співак, індійсько-американська літературознавиця, внесла значний вклад у розвиток постколоніальної теорії, зокрема у галузі феміністської та культурної критики. У своїй праці «Чи може підпорядковане промовляти?» вона досліджує те, як голоси та думки тих, хто знаходиться у вразливих та пригнічених соціальних групах, часто ігноруються. Крім того, вона активно вивчала гендерні питання в постколоніальному контексті, розглядаючи їх взаємозв'язок зі сферами влади, ідентичності та націоналізму. В своїх працях Співак підкреслювала важливість включення голосів тих, хто зазвичай був маргіналізований або ігнорований в рамках західного культурного канону, у глобальний діалог [6, с.341].

Представники постколоніальної теорії сприймають деколонізацію як більш широкий процес, який охоплює не лише політичні аспекти, але й соціальні, культурні та епістемологічні. Вони вважають, що колонізація впливає не лише на політичну волю народів, але й на їхню культуру, мислення та спосіб життя. Отже, деколонізація означає відновлення культурної та інтелектуальної незалежності тих народів, які були піддані колонізації. Постколоніальні

дослідники також підкреслюють, що цей процес є складним і тривалим, вимагаючи перегляду багатьох аспектів життя суспільств, які пережили колонізацію. Це може включати реформу політичних систем, відновлення мов та культур, перегляд економічних структур та зв'язків зі світовим ринком, а також переосмислення історичної пам'яті та навчальних програм.

У своїх дослідженнях український академік М. Рябчук розвивав ідеї постколоніального дискурсу. У статті «Біла шкіра, чорна мова», яка асоціюється з твором Ф. Фанона, він досліджує можливість застосування концепцій Ф. Фанона до українського колоніального досвіду. М. Рябчук наголошує на важливій ідеї: кожна культура є самодостатньою, доки вона відповідає потребам свого суспільства. За його словами, колонізатори намагаються нав'язати свою цивілізаційну матрицю як «вищу» і «універсальну», використовуючи для цього зброю та примус, а не добровільне взяття на себе культурних елементів. Він висловлює думку, що колонізовані народи, в результаті примусового впливу, намагаються прийняти ідентичність колонізатора, навіть до такого рівня, що вони вивчають історію і мову завойовників, щоб отримати схвалення від колоніального суспільства. М. Рябчук стверджує, що українці, залишаючись у російському культурному просторі, демонструють це спостереження Фанона: «всі народи в умовах колонізації виробляють ту саму модель поведінки». Навіть без расових відмінностей, мовна ідентичність, на думку М. Рябчука, грає ключову роль, адже це є «елемент чорношкірості», який метрополія намагається стигматизувати та маргіналізувати. Дослідник також порівнює травму колонізатора за Фаноном з комплексами російських колонізаторів щодо українців: «Фантазія переслідування проявляється тут як зворотний бік фантазії мегаломанської величі – уявної приналежності до «русского мира» та його гаданої культурно-цивілізаційної вищості» [3, с.105].

Таким чином, колонізація не лише історичний феномен, але й актуальний процес, який продовжує розвиватися у формі неокolonіалізму, створюючи нові варіанти економічного та культурного панування.

Список використаної літератури

1. Гісем І. І. Застосування постколоніальної методології до політичних досліджень наслідків російсько-радянського колоніального панування в Україні. Магістеріум. 2016. № 64. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fc83bf9f-b87f-479f-b702-02a74460c6e0/content> (дата звернення: 31.03.2024).
2. Поліщук Я.О. Література як геокультурний проект: Монографія. К.: Академвидав, 2008. 304 с.
3. Рябчук М.Ю. Декомунізація чи деколонізація? Що показали політичні дискусії з приводу «декомунізаційних» законів? Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАНУ. 2016, № 2. С. 104 – 117.
4. Саїд Е. Культура й імперіалізм. К.: Критика, 2007. 608 с.
5. Сінченко, О. Д, Гавриловська, М. В. Постколоніальні дослідження: український вимір. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2014. № 3. С. 109–113. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/212/211> (дата звернення: 23.04.2024).
6. Співак Г. Ч. В інших світах. Есеї з питань культурної політики. Київ : Вид. дім “Всесвіт”, 2006. 480 с.
7. Юрчук О. У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії. К. : «Академія», 2013. 224 с.
8. Adiga A. Belyi tigr [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupy : <http://ihavebook.org/books/180813/belyu-tigr.html>.
9. Adiga A. Ot ubivstva do ubivstva . Fantom Press, 2010. 448 s..
10. Ashcroft B. The Empire Writes Back: Theory and Practice in PostColonial Literatures. L.: Routledge, 1989. 283 p.
11. Dobie A. Theory into Practice: An Introduction to Literary Criticism, 4th ed. Stamford: Cengage Learning, 2015. 403 p.

С. Ю. Абрамович

*Науковий керівник: О. І. Анхим,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

Образ жінки у феміністичних романах Доріс Лессінг

Тема взаємодії між світами чоловіка і жінки є іманентною складовою творчості Доріс Лессінг. Варто зауважити, що, незважаючи на уявлення про «Золотий записник» як класичний взірець феміністичної літератури, письменниця завжди наголошувала, що обмежене сприйняття роману лише через призму жіночої ролі в суспільстві уповільнює розуміння значення твору: гендерна проблематика виходить далеко за межі і піднімає складні питання прав особистості (як чоловіка, так і жінки) в сучасному світі. Отже, творчість Доріс Лессінг виділяється серед традиційної жіночої літератури, звертає увагу на права пригноблених жінок. Ця тема вписується в контекст широкого спектру проблем, що стосуються сучасної людини, які письменниця намагається розглянути.

Починаючи з публікації «Золотого записника» у 1962 році, кожен роман Доріс Лессінг фокусується на одній й тій же формі кризи. Головні герої стикаються з серйозними розладами, відчутним знеціненням сил або навіть душевними розладами, залежно від обставин. У всіх творах Доріс Лессінг видно цікаву паралель: навіть найбільш чутливі та розумні герої часто мають високу політичну та соціальну свідомість. Вони сприймають світ як щось абсурдне, хаотичне та загрозливе для їхніх почуттів, і випробовують межі їх раціональних та емоційних здібностей.

Роман «Золотий записник» Доріс Лессінг є одним із найяскравіших проявів феміністичних поглядів авторки. Головна героїня, Анна Вульф, старається знайти цілісність своєї ідентичності шляхом свідомої фрагментації життєвого досвіду на чотири записники, а потім об'єднує їх у п'ятий – золотий. Кожен з цих блокнотів відображає різні аспекти її життя: письменницьку

діяльність, політичні переконання, творчий процес та щоденні записи [1, с.53].

Доріс Лессінг вказує на те, що головна героїня страждає від розділення власної особистості, оскільки вона одночасно виконує роль матері, яка самотужки ростить доньку, активно займається політичною діяльністю, є письменницею, другом і коханкою. Доріс Лессінг зображує жінку, яка відчужується від свого оточення і втрачає відчуття цілісності та ідентичності через цю багатоаспектність. Шлях до зцілення Анни, на думку авторки, полягає в свідомій дефрагментації своєї особистості та свідомості в записниках з остаточним об'єднанням їх у золотий записник.

Книга складається з розділів під назвою «Вільні жінки», де розповідається про письменницю Анну Вульф, яка, так само як і Лессінг, прибула до Лондона з Південної Африки, її подругу-акторку Моллі, а також про їхніх чоловіків, коханців та дітей. Ці епізоди взаємно доповнюються кількома зошитами Анни. Чорний блокнот розповідає про її життя в Африці, червоний – про політичну діяльність з Комуністичною партією, синій – про особисті роздуми, а жовтий – про сцени роману, який створює Анна [2, с.99]. У цьому творі автор намагається зблизити об'єктивний та суб'єктивний світ Анни з різних перспектив. Він представлений як фрагментоване, але водночас гармонійне ціле, яке відображає труднощі, з якими зіштовхується героїня у процесі розуміння змін у світі навколо та в самій собі [2, с.100].

У більшості прозових творів Доріс Лессінг головний образ жінки виступає як основна лінія сюжету. Авторка часто використовує традиційні гендерні стереотипи та ролі, або ж переосмислює міфи створення світу, де жінки зображуються як перші люди. В останні роки свого життя Лессінг виявляла зацікавлення у розвитку гендерних ролей. Деякі з її романів отримали визнання критиків як перші англійські постмодерні твори з вираженою феміністичною тематикою.

Слушно припустити, що Доріс Лессінг розглядає свої довготривалі роздуми про походження статей і, відповідно, про різницю у характерології жінок і чоловіків. Вона висловлює свою думку, що чоловіки можуть вважатися молодшим типом, більш пізнім видом, оскільки їм часто не вистачає стійкості,

якою наділені жінки, і жінки мають природну гармонію у взаєминах зі світом, на протигагу чоловікам, які, на відміну від жінок, можуть бути непостійними та безладними. Таке протиставлення «непостійного, безладного чоловіка» і «постійної, гармонійної зі світом жінки» відображається у тексті романів.

Зазначимо, що уява Доріс Лессінг не обмежується науковим припущенням, оскільки вона не розгортає історію життя жіночої спільноти. Замість цього вона висловлює намір розповісти про те, що могло б статися, якби в цій жіночій спільноті народилося хлопчатко. Іншими словами, темою твору з самого початку є психологія взаємин між двома статями, а не епічна сага про завоювання. Конфліктність або складність взаєморозуміння виникає внаслідок появи жіночого і чоловічого виду. Ця казуальність є художньо-умовною, оскільки інтерес авторки більше спрямований на психологію, аніж на конкретні якості чоловіків або жінок. У романі «Ущелина» істотні характеристики жінок та чоловіків зображені як результат їхньої вродженої природи, а не формується в культурному оточенні [4, с.80].

Фемінізм Доріс Лессінг відрізняється від загальноприйнятих уявлень про жіночі права, що пояснюється впливом ідей суфізму на її погляди. Загалом, феміністки у західних суспільствах користуються значними привілеями порівняно зі своїми колегами на Сході. Вони зазвичай мають можливість вільно й відверто висловлювати своє занепокоєння щодо проблем жінок. Останнім часом великий обсяг насильства спрямовується проти жінок через іноземні вторгнення, військові напади та політичні конфлікти, за підтримки місцевих деспотів або західних держав. Жінки стають жертвами масових вбивств, тортур, підпалів, зґвалтувань, незаконного ув'язнення, організованих нападів та інших серйозних актів агресії [4, с.123].

Проте впливові феміністичні організації переважно утримувалися від обговорення таких питань. Замість того, щоб взяти на себе складне завдання працювати на користь всіх жінок загалом, феміністки витрачали свої зусилля на те, що Лессінг характеризує як «ледачу і підступну» культуру розчарування та ненависті до чоловіків. У такому політико-культурному контексті давня ісламська концепція справедливості має величезне значення. Тому ідеї Доріс

Лессінг щодо гендерних питань в основному відповідають принципам справедливості та гендерної рівності, так само як і її погляди на освіту, літературу та расизм переважно відображають підходи суфізму до цих проблем.

Список використаної літератури:

1. Горlach М. В. Автобіографічні мотиви романної творчості Доріс Лессінг. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Сер.: Літературознавство. 2013. Вип. 3(1). С. 52-59.
2. Зимомря І. Векторність малої прози Доріс Лессінг: дискурс авторської особистості. *Non progredi est regredi*: збірник на пошану Паславської Алли Йосипівни; упоряд.: В.Сулим, М.Смолий, Х.Дяків. Львів: ПАІС, 2013. С.98–106.
3. Луцик В. Пошук жіночої тожсамості у малій прозі Доріс Лессінг. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. Вип. 4. С. 158-164.
4. Bloom H. *Doris Lessing (Bloom's Modern Critical Views)*. New York: Chelsea House Publishers, 2003. 300 p.

А. Яцик

*Науковий керівник: О. П. Прищепя,
кандидат філологічних наук,
викладач кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

Простір еміграції в романі Еріха Марії Ремарка «Люби ближнього твого»

Упродовж ХХ століття та в новітні часи еміграція набула глобального масштабу, її спричинили економічна скрута, стихійні лиха, політичні й етнічні переслідування, дві світові війни на території Європи, війни на Близькому Сході. Рефлексія цих процесів відображена у світовій художній літературі, зокрема у творчості Еріха Марії Ремарка.

Поняття «еміграція» розуміють як: 1) добровільне чи вимушене переселення на проживання до іншої країни з різним терміном перебування, що підкріплюється економічними, політичними чи релігійними причинами; 2) місце або час перебування за межами батьківщини після переселення; 3) сукупність емігрантів, котрі змушені проживати у певній країні [1, с. 86; 2, с. 28].

Залежно від чинників, які зумовлюють переселення. Розрізняють такі види еміграції, як політичну або військово-політичну, економічну або трудову, етнічну або етнорелігійну та внутрішню.

В Німеччині можна простежити появу так званої «літератури гастарбайтерів. На думку багатьох дослідників, воно є єдиним, яке на основі своїх доволі вузьких меж дає змогу дати найточніше визначення. Але оптимальною назвою, вочевидь, може бути поняття «література мігрантів» або «міграційна література», тому що цей літературний напрямок містить у собі творчість не тільки робітників-мігрантів, а й біженців (як правило, з країн третього світу), а також переселенців, для яких німецька мова не є рідною.

Поняття «література мігрантів» було запроваджено німецькою видавцем різноманітних антологій Ірмгард Акерман [3, с. 14].

Звернення до теми міграції в різних аспектах стало характерною тенденцією сучасної художньої літератури. Тема міграції простежується за

кількома напрямками. В ужиток активно входить поняття «міграційний дискурс», виокремлюються його різні моделі.

В романі «Полюби ближнього свого» емігрантське життя зображено через осмислення простору як безпечного місця перебування.

У Е. М. Ремарка можна простежити своєрідний «первинний» простір еміграції щодо сюжету, який є переміщенням героїв ділянками емігрантського простору з різним аксіологічним статусом. Наявність або відсутність у художньому просторі роману «переломного» хронотопу, в якому герой долає травматичний досвід минулого і в символічному сенсі народжується заново, породжує два варіанти «емігрантського сюжету».

Романи «Полюби ближнього твого», «Тріумфальна арка» і «Ніч у Лісабоні» мають «катарсичний» сюжет, у рамках якого герой, що пройшов через переломний хронотоп, офіційно і світоглядно перестає бути емігрантом.

Емігрант у художньому світі Е. М. Ремарка – це особливий тип героя, який відрізняється від «нормального» європейця не лише відсутністю соціального статусу. Він не має єдиного імені, змінює свою ідентичність; логіку й закономірність у його житті замінює собою випадок. Цим сюжетним елементам відповідає особлива просторова організація емігрантської картини світу.

Гнітючу напругу життя емігрантів можна простежити на сторінках роману «Полюби ближнього свого»: безгрошів'я, відсутність документів і можливості легально працювати, постійна загрозою видворення з країни, небезпека може виникнути будь-де й будь-коли. При цьому в образи емігрантів вводяться риси, що становлять їхню «інакшість» щодо людей, які мають офіційно зафіксований соціальний статус.

Автор на прикладі різних доль показує читачеві всю катастрофічність ситуації, в якій опиняються люди, які змушені тікати від влади. Зруйновані людські долі, вставлення до людей без паспорту чи громадянства як до тварин та якогось третього сорту і ненависть – це основні аспекти, на яких зосереджена увага письменника. В романі вимушені мандрі показані показані через широку картину міст та локацій, що відіграють важливу роль у долях іммігрантів, адже у кожному місті в них відбувались різні події, що потім зустрічаються в романі у

вигляді спогадів про приємні та щемливі моменти.

Усіх персонажів-емігрантів Е. М. Ремарка об'єднує доброта, уміння любити, пробачати, підтримувати одне одного в скрутну хвилину, і, незважаючи на всю складність їхнього існування, на постійні небезпеки, що загрожують їм, ці герої вміють радіти життю, хоча й залишаються постійно і всюди чужими. Оптимізм – це одна із визначальних рис персонажів-емігрантів Е. М. Ремарка.

Емігрантський простір виявляється в метафоричному сенсі «під простором звичайних людей». Порівняно з ними емігранти виявляються «нижчими» за них, займають нижче становище на просторовій вертикалі. В одному з епізодів роману «Полюби ближнього свого» існування емігрантів порівнюється з підводним. Так, Штайнер називає емігрантську спільноту «підземна бригада». Герой роману «Тіні в раю» Роберт Росс упродовж двох років живе в підвалі Брюссельського музею, переховуваний його директором. Перше робоче місце Людвіга Зоммера в Нью-Йорку розташовується в підвалі магазину братів Сільвер.

Помітне місце в долі емігранта Е. М. Ремарк відводить випадку. Саме через те, що обставини склалися не на їхню користь, Равик був вигнаний із Франції, а Людвіг Керн зі Швейцарії. У романі «Ніч у Лісабоні» якраз завдяки щасливій випадковості доля звела Хелен і Йозефа з американцем, який допоміг їм дістати візи та квитки на корабель до Америки.

І ці квитки стали рятівними для героїв. Мабуть, не дарма Людвіг Керн називає випадок «долею емігрантів». Саме випадок відіграє для емігранта з іншої країни визначальну та ключову роль у перебігу його емігрантських мандрів.

Найбільш позитивною точкою Європи, опозиційною Третьюму Рейху, в романі «Полюби ближнього свого» є Париж, при незмінно негативному статусі Німеччини: коли Штайнер вирішує туди повернутися, інші емігранти називають його вчинок «самогубством» та «добровільно йти до власної загибелі».

Але при цьому на початку роману навіть найближче «кільце» навколо Німеччини (Австрія, Чехія, Швейцарія, Угорщина) є дружнім людині простором:

так, у Празі Керну без особливих зусиль вдається отримати дозвіл на проживання на два тижні, а Штайнер кілька місяців живе в Пратері під Віднем, практично нічим не ризикуючи. Ступінь небезпеки простору за межами Німеччини виявляється впродовж усієї Європи однаковим; але надалі простір диференціюється.

У романі «Полюби ближнього свого» саме Париж з усіх європейських міст виявляється місцем, найменш ворожим емігрантській спільноті. Географічно він розташований не на периферії Європи, але в структурі художнього простору роману Париж – це периферія європейського світу, найбільш опозиційна до його негативного центру (Третього Рейху), символічна межа світу емігрантів.

У просторових одиницях, що мають «прикордонну» семантику, локалізується символічне переродження центральних персонажів «емігрантських» романів, кардинальна зміна статусу і звільнення від емігрантського буття.

Список використаних джерел та літератури

1. Вешелені О. М. Український емігрант «У пошуках щастя» крізь призму художньої прози Зосима Дончука. *Наукові записки. Серія «Історичні науки»*. 2013. Вип. 21. С. 85–89.
2. Маркусь В. Чому діаспора: спроба ідентифікації поняття. *Українська діаспора*. 1992. Ч.1. С. 27–33.
3. Галич К.О. Антивоєнний роман Ремарка і Гончара: проблеми типології: автореф. дис. .... канд. філол. наук: 10.01.05 порівняльне літературознавство. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2009. 20 с.
4. Ремарк Е. М. Люби ближнього свого. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3902>.

Д. Л. Пацановська

*Науковий керівник: Т. Ю. Ващенко,
викладач кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

Особливості вивчення біографії письменника на прикладі творчості Марка Твена на основному етапі навчання в ЗЗСО в умовах НУШ

Одне із ключових завдань сучасної освіти є формування глибокого розуміння літературних творів та біографії авторів учнями 5–11 класів. Однак, практика вивчення біографії письменників може бути недостатньо ефективною та цікавою для учнів, якщо в курсі «Зарубіжна література» не враховувати специфіку творчого шляху та особистого життя письменника. У дослідженні ми розглянули особливості вивчення біографії письменників на прикладі творчості Марка Твена на основному етапі навчання в ЗЗСО (зкладах загальної середньої освіти) в умовах НУШ (Нової української школи).

Дослідження фахівців (зокрема, О. Орлова [3], О. Омельчук [2] та інші) вказують на те, що потрібно вивчати життєвий шлях у контексті творчості письменника не лише для глибшого розуміння, а й для того, щоб підвищити інтерес учнів до вивчення літературних творів. Проте існують певні складнощі в упровадженні цього підходу в умовах сучасного навчання в школі – нестача методичної підготовки вчителів, методичних матеріалів, неактуальні плани-конспекти та інші моменти.

У сучасному освітньому контексті, особливо в умовах реформ та постійного оновлення підходів до навчання, вивчення біографії письменників на уроках зарубіжної літератури виявляє значний педагогічний потенціал. Цей підхід не лише допомагає учням краще розуміти та інтерпретувати твори письменників, а й сприяє їхньому всебічному розвитку та поглибленню знань у сфері світової літератури.

По-перше, варто враховувати те, що учні сучасних 5 класів раніше навчалися за програмою НУШ (Нової української школи), де робили акцент на

розвитку 12 важливих компетентностей, які зафіксовані у Державному стандарті базової середньої освіти [1]. Перехід до середньої ланки освіти – збереження та розвиток цих компетентностей, тому вивчення біографії письменників є продовженням цього процесу.

По-друге, аналіз біографій письменників у контексті їх творчості дозволить учням отримати більш глибоке розуміння та інтерпретацію творів, а розкриття зв'язку між життєвим шляхом та літературною діяльністю – стимулює учнів до критичного мислення та логічного аналізу.

По-третє, застосування різного роду методів, педагогічних прийомів та форм навчання, у тому числі групові дискусії, інтерактивні вправи, ігри, вікторини, квести, лекції, цифрові технології – все це сприяє активному залученню учнів до навчального процесу. Ці підходи допоможуть їм, учням, у розвитку аналітичних, творчих та критичних навичок, які є важливими у сучасному світі та освітньому середовищі.

По-четверте, використання сучасних цифрових інструментів дає можливість інтерактивно вивчати біографію письменника, особливості його твору та інше. Це сприяє тому, що процес навчання стає більш доступним та захопливим для сучасних учнів.

Після опрацювання теоретичного матеріалу ми перейшли до практичної частини, де використали аналіз твору Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» із використанням уроку на тему «У вирі захопливих пригод». Також звернулися разом із учнями до белетризованої біографії Семюеля Клеменса, викладеній у пригодницькій книзі Міріам Мейсон [4]. Такий урок допомагає учням краще осягнути зміст та контекст твору, розвивати критичне мислення та уяву, а також підготувати їх до подальшого аналізу та сприйняття зарубіжної літератури.

Вивчення біографії Марка Твена на уроці зарубіжної літератури має значний педагогічний потенціал. Цей підхід сприяє всебічному розвитку учнів, розширенню їхніх знань та розумінню дитячого світу. Такий педагогічний підхід не лише стимулює інтелектуальний розвиток учнів, а й допомагає їм краще розуміти сутність та цінність літературних творів.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinskashkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення 11.03.2024)
2. Омельчук О. Розвиток читацької компетентності на уроках зарубіжної літератури в умовах воєнного стану (НУШ)//Інноваційні практики наукової освіти: матеріали III Всеукраїнської. 2023. С. 584.
3. Орлова О. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава :ПНПУ, 2021. 109 с.
4. Міріам Мейсон Хлопчик з штату Міссурі. К., 1968. 96 с.

А. Славушевич

Науковий керівник: Н. М. Зелінська,

викладач кафедри германської філології

та зарубіжної літератури

Особливості використання латинських слів та сентенцій у п'єс Крістофера Мерло «Трагічна історія життя і смерті доктора Фауста»

В основу трагедії *The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus* (1588–1589) англійського драматурга Крістофера Мерло покладено німецьку легенду про доктора Фауста, який запродав душу дияволу через жадобу виняткових знань та прагнення правити світом.

Доктор Фауст, гортаючи книги античної мудрості Арістотеля, Галена, Юстиніана, написані латиною, якою створені майже всі наукові, правничі та богословські праці того часу, проказує:

«*Ubi desinit philosophus, ibi incipit medicus*» (Там, де закінчується філософ, починається лікар) [1]* – тут бачимо не лише спогад, що Фаусту вдалося зцілити багатьох від чуми під час епідемії, а й демонстрацію його великої ученості;

«*Si una eademque res legatur duobus, Alter rem, alter valorem rei, etc*» (Якщо одну й ту ж річ відписано двом особам, то одна з них одержує саму річ, а інша – вартість цієї речі... *Exhaereditare filium non potest pater nisi...*» (Батько не вільний позбавити сина спадщини, хіба ...) тут побіжне цитування засад римського права з книги, по якій ковзає погляд ученого.

Після того, як недоброї слави друзі підбивають Фауста відкласти Біблію і вдатися до чорнокнижжя, студенти чекають свого шанованого доктора, цитуючи його слова: *Sic probo!* (Так доводжу!), але слуга каже, *Corpus natura* (Природне тіло) *Modile* (Рухоме). Вагнер у розмові з блязнем *quid mihi discipulus* (як мій учень) *quasi vestigas nostras insistere* (наче ти ходиш за нами по п'ятах) також використовує латину.

Пересипання мовлення латинізмами та латинськими зворотами покликане передати середовище освіти та науки та атмосферу навколо них.

Викликаючи Мефістофеля: *Quin regis Mephistophilis frairis imagine* (Бо володарюєш у подобі Мефістофеля, брата свого), Фауст наполягає, щоб той з'явився у подобі ченця. Але Мефістофель зауважує, що прийшов сам, *per accidens* (випадково) почувши хулу на Духа святого.

Далі у розмові Мефістофель каже, що й сам страждає: *Solamen miseris socios habuisse doloris* (Співтовариш у нещасті – розрада страждальцеві) та неохоче дає пояснення Фаусту, «чому зближення небесних тіл, їх протистояння і затемнення не відбуваються кожного разу в один і той же час: у деякі роки їх більше, в інші – менше? *Per inaequalem motum respectu totius* (Через нерівномірний рух відносно цілого)». Але запитання, хто створив світ, Мефістофель залишає без відповіді.

Ното, fuge! (Людино, рятуйся!) – читає Фауст, збираючись підписати угоду про продаж душі, але нехтує застереженням, застиглу кров таки розігривають, фатальна угода підписана...

Традиційні антиклерикальні мотиви, зокрема на бенкеті Папи і кардинала Лотарінгського, також підсилені вживанням латини: «*ix summum bonum* (найбільше благо) – черево напхати»!

«Пристаємо, о браття, з благочестям!

Співають. МЕФІСТОФЕЛЬ. ФАУСТ:

Анафема тому, хто зцупив м'ясо! *Maledicat Dominus!*

Анафема тому, хто вдарив папу! *Maledicat Dominus!*

Анафема тому, хто вдарив брата Сандело по тонзурі! *Maledicat!*

Анафема тому, хто панахиди Обряд святий порушив! *Maledicat!*

Анафема тому, хто так безбожно Вино забрав у святості його!

Maledicat Dominus! Et omnes sancti! Amen! (Хай проклене його Господь і всі святі).

У сцені, коли Робін і Ралф намагалися ошукати шинкаря, вони невміло послуговувались забороненими книгами: *Polygramos Belseborams framanto*

racostiphos tostu Mephistopholis etc (Набір безглузких слів)**. Цей епізод ілюструє, що невчених простих людей диявол карає, але не піддає такій спокусі, як доктора Фауста. Далі з помилками : «*O nomine Domine!*» (Ім'я Господнє); *Peccatum peccatorum!* (Гріхи гріхів). І правильно вжиті Робіном і Ральфом слова формули каяття: *Misericordia pro nobis!* (Нехай буде нам милосердя) ! завершують сцену.

І насамкінець Фауст, відіславши студентів, вимовляє слова запізнілого каяття, серед них і рядок Овідія: *O lente, lente currite ftoctis equi!* (О коні ночі! Стиште, стиште біг!) (Овідій).

Латинізми, використані у п'єсі Крістофера Мерло, передають атмосферу вченого та навчального середовища, налаштовують читача на багатогранне сприймання образів, ідей та персонажів, є очевидними алюзіями для сучасників та джерелом ерудованості для нащадків.

*Тут і далі у тексті цитування «Трагічної історії доктора Фауста» у перекладі Євгена Крижевича.

** В інших перекладах вказано, що формула викликання нечистих сил наведена з помилками зумисне, натомість формули каяття та екзорцизму вказані правильно.

Список використаних джерел та літератури

1. Крістофер Мерло. Трагічна історія доктора Фауста / переклад з англійської Євгена Крижевича *Журнал* «Всесвіт», 1979, № 9. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Marlowe_Christopher/Trahichna_istoriia_doktora_Fausta/.
2. Скорина Л. П., Скорина О. А., Латинсько-український та українсько-латинський словник. К. Обереги. 2004. 448 с. серія «Abecedarium».